

Inntektssikring: Har venstre/høyre-dimensjonen betydning for velgerholdninger og politikkutforming?

Social Security: Does the Left/Right Dimension Matter for Voter Attitudes and Policy Formulation?

Ann-Helén Bay

Professor, Handelshøyskolen, OsloMet – storbyuniversitetet

annahba@oslomet.no

Tale Hellevik

Forsker I, NOVA, OsloMet – storbyuniversitetet

thelle@oslomet.no

Sammendrag

Artikkelen belyser norske velgeres syn på tre veivalg for utviklingen av det offentlige inntektssikringssystemet – behovsprøving, aktivering og innføring av grunninntekt. Analysene er basert på European Social Survey fra 2016. To forsknings spørsmål blir besvart: 1) Hvordan stiller norske velgere seg til de skisserte reformalternativene, sett i lys av det norske systemet for inntektssikring? 2) Henger velgernes syn sammen med deres plassering på den politiske venstre/høyre-aksen? Studien avdekker betydelig tilslutning til rådende politikk. Et stort flertall støtter at myndighetene bruker mindre penger på dagpenger og mer på opplæring og utdanning, mens det er liten tilslutning til økt behovsprøving og grunninntekt. Variabler som måler venstre/høyre-motsetningen, slår sterkest ut for syn på grunninntekt; velgere på venstresiden er noe mer positive enn velgere på høyresiden. Alt i alt er betydningen beskjeden. Tilslutningen til rådende politikk er i tråd med premisset i institusjonell teori om velgernes preferanser som stivhengige. Den beskjedne effekten av venstre/høyre-motsetningen forklares med depolitisering av inntektssikringen. Reformdebatt skjer ut fra et grunnleggende premiss om å beholde den universelle velferdsstaten og en arbeidslinje som knytter krav om arbeid og aktivitet til inntektssikringen. Venstre/høyre-motsetningen blir ikke gjort relevant i det politiske ordskiftet og gjør seg derfor heller ikke gjeldende blant velgerne.

Nøkkelord

Velferdsreformer, velgerholdninger, venstre/høyre-aksen, behovsprøving, aktivering, grunninntekt

Abstract

The article studies Norwegian voters' views on three important choices related to the development of the public social security system – means testing, activation and basic income. The analyses are based on the European Social Survey from 2016. Two research questions are pursued: 1) How do voters react to these key reform questions in light of the Norwegian Social Security System? 2) Do voters' views correlate with their left/right orientation? The analyses reveal strong support for the prevailing policy; a universal welfare state combined with strong requirements for work and activation of recipients. Left/right orientation mainly has relevance for attitudes to basic income; voters on the political left are more positive than those on the right.

Keywords

Welfare reforms, voter attitudes, the left/right schema, means testing, activation, basic income

Innledning

De norske inntektssikringsordningene er under press. Aldringen av befolkningen øker utgiftene til pensjon og eldreomsorg og forrykker balansen mellom yrkesaktive og mottakere av offentlige overføringer. Andelen fattige blir større, særlig blant barnefamilier. Flere jobber freelance eller innenfor små og risikoutsatte virksomheter og opparbeider seg dermed ikke rett til dagpenger og andre trygdeordninger som krever stabil deltakelse på arbeidsmarkedet. Tradisjonelle jobber forsvinner som følge av robotisering og automatisering. Utfordringene er krevende. Å utelukkende bevilge seg ut av dem er lite realistisk i en situasjon hvor oljeøkonomien trappes ned og etter hvert avvikles. Problemene er ulike og komplekse; løsningen på ett problem kan forsterke et annet. For eksempel kan kutt i ytelse for å redusere utgifter føre til mer fattigdom. Å gi sterkere rettigheter i trygdesystemet til personer med ustabil arbeidsmarkedsdeltakelse øker utgiftene. Utfordringene er et viktig premiss for utviklingen av den offentlige inntektssikringen, uavhengig av hvilke partier som innehar regjeringsmakten.

Politiske løsninger handler imidlertid ikke først og fremst om å lete seg fram til «tiltak som virker» for å bekjempe sosiale problemer. Politiske reformer utvikles mot et bakteppe av konkurranse mellom politiske partier om velgeroppslutning. Partiene må i sin politikktutforming både skjule til sitt partiprogram og sin politiske profil og til hva som blir godtatt av velgerne. Påvirkningsforholdet mellom velgere og partier i utvikling av politikk går begge veier. Velgerne influerer direkte og indirekte på politikken gjennom stemmeseddelen, enten ved å stemme partier inn og ut av posisjon eller ved at partiene tilpasser sin politikk til (forventede) velgerreaksjoner. Partiene påvirker velgerne gjennom sin kommunikasjon og gjennom politiske vedtak. Forskning viser at velgere lar seg overtale av politikere og partier de på forhånd har tillit til, og vedtatte reformer legger føringer på den framtidige debatten om handlingsalternativer (for en oppsummering, se Bay et al., 2009).

I denne artikkelen skal vi oppholde oss ved det gjensidige forholdet mellom velgere og partier i utviklingen av politikk for inntektssikring. Ved hjelp av intervjuundersøkelsen European Social Survey (ESS) fra 2016 skal vi studere norske velgeres syn på inntektssikringspolitiske veivalg. ESS-spørsmålene tar opp viktige alternativer for å møte utfordringene: 1) Bør ytelsene i større grad rettes mot dem som har lavest inntekt? 2) Bør overføringer til arbeidsledige i større grad gis i form av utdanning og opplæring? 3) Bør det innføres en form for borgerlønn?

To forskningsspørsmål skal besvares. *For det første spør vi hvordan norske velgere stiller seg til de tre skisserte reformalternativene, sett i lys av det norske systemet for inntektssikring.* Spørsmålet skal belyse om velgernes synspunkter er et premiss for endring eller kontinuitet av eksisterende politikk. *For det andre spør vi om velgernes synspunkter henger sammen med deres ideologiske plassering på den politiske venstre/høyre-aksen.* Den politiske venstre/høyremotsetningen (heretter V/H), historisk forankret i konflikten mellom arbeid og kapital, er en hovedskillelinje i norsk politikk og gjør seg blant annet gjeldende i konstitueringen av det parlamentariske grunnlaget for regjeringdannelse. Både nasjonalt og internasjonalt er det imidlertid stor faglig debatt om dens betydning (Langsæther, 2021; Otjes, 2018). Debatten dreier seg både om relevansen av den for å fange opp samtidens politiske stridsspørsmål og om det strukturelle grunnlaget for den. Vårt bidrag her er å undersøke om skillelinjen har betydning for meningsdannelsen blant velgere i spørsmål om inntektssikring, samt diskutere om partiene styrker eller svekker relevansen av den i sin politikk for inntektssikring.

Først skal vi med særlig vekt på V/H-motsetningen redegjøre nærmere for perspektiver og funn fra forskning om forholdet mellom partier og velgere i utforming av politiske vedtak. Deretter skal vi diskutere de tre reformalternativene i lys av norsk inntektssikringspolitikk for så å gå over til en presentasjon av data og hypoteser, analyseresultater og avsluttende diskusjon.

Forholdet mellom velgere og partier i utforming av politiske vedtak

Ifølge Lipset og Rokkans klassiske verk *Party Systems and Voter Alignments* fra 1967 kan politiske skillelinjer føres tilbake til motsetninger som sto sentralt i samfunnet da partiene ble etablert. V/H-motsetningen omtales i deres modell som en økonomisk-funksjonell skillelinje med rot i konflikten mellom arbeid og kapital, som ga opphav til klassebaserte partier og klassestemmegivning (Rokkan, 1970). Skillelinjen har blitt karakterisert som strukturell fordi den sprang ut av den sosiale strukturen, men som påpekt blant annet av Knutsen (1985) har den også et verdimesig aspekt som holdes ved like i partisystemet, selv om det strukturelle grunnlaget for den er svekket. Motsetningen står også sentralt i andre modeller for velgeratferd, blant annet i Downs' (1957) klassiske teori om velgere og partier som rasjonelle aktører som maksimerer egen nytte. Litteraturen peker på to hovedelementer i verdimotsetningen, *syn på likhet* og *syn på statlig intervensjon i økonomien*. Høyresiden har en større tiltro til markedet, venstresiden til statlig styring og regulering. Venstresiden er mer opptatt av å skape resultatlikhet, mens høyresiden legger større vekt på sjanselikheter (Østerud, 2014, s. 168).

Fuchs og Klingemann (1989) hevder om «the left–right schema» at det har «an orientation function for individuals and a communication function for the political system» (s. 205). I dette ligger det at velgerne har visse forventninger til et parti om hva det bør stå for i enkeltsaker ut fra partiets plassering på V/H-aksen. Partiene på sin side kan bruke «skjemtaet» til politisk overtalelse. Ved å framstille et standpunkt som avledet av partiets V/H-plassering vil partiets velgere lettere slutte seg til standpunktet og også opprettholde støtten til partiet. Resonnementet er i tråd med den såkalte skjemateorien innenfor politisk psykologi og opinionsforskning (Lau & Sears, 1986). Teorien bygger på forutsetningen om at individer har kognitive begrensninger, og at de kompenserer ved å basere seg på «mentale snarveier» for å komme fram til et standpunkt (Sears et al., 1980; Zaller, 1992). Politiske verdier er ifølge teorien potensielt viktige for velgernes meningsdannelse. Om de kommer til anvendelse, vil avhenge av det politiske budskapet eller saksforholdet velgerne skal ta stilling til (Sniderman et al., 1991). Politisk elite og andre opinionsledere kan overtale velgere ved å sette dem på sporet av et tankeskjema – som V/H-motsetningen. Og motsatt: Velgernes affinitet til V/H-aksen kan påvirke partiene til å rettferdiggjøre sine standpunkter ved hjelp av det verdigrunnlaget aksens hviler på (Kitschelt, 2001).

Partiene konkurrerer ifølge valgforskningen med hverandre ved hjelp av sine historisk betingede skillelinjer (Narud & Valen, 2001). De søker i valgkamp å bringe fram saker hvor de har et såkalt sakseierskap: saker som er nært knyttet til partiets profil langs en skillelinje, og hvor de allerede nyter tillit blant velgerne. Partikonkurransen følger likevel ikke alltid etablerte skillelinjer. Valgforskningen trekker et skille mellom posisjons- og valenssaker (Stokes, 1992). Posisjonssaker er saker hvor de politiske partiene har ulike mål. I valenssaker er det derimot enighet om målene, og partikonkurransen handler om å framstå som det partiet som er mest egnet til å *gjennomføre* en politikk alle slutter seg til.

Inntektssikring og velferd generelt er ofte politiske valenssaker (Bjørklund, 2005). Det er stor tilslutning blant velgerne til at staten gjennom ulike tiltak skal sikre befolkningens velferd (Kuhnle & Ervik, 2018). Et spørsmål om trygdene bør begrenses, opprettholdes eller bygges videre ut, som er stilt i den norske valgundersøkelsen siden 1973 og Norsk Monitor siden 1985, viser at trygdene til enhver tid har stor oppslutning (Bay & Hellevik, 2019). Selv om det over tid har vært en betydelig økning i antallet trygdeordninger og i bevilgningene til dem, er det bare små mindretall som gir uttrykk for at det bør bli mindre av trygder. Valenssaker utfordrer V/H-motsetningen fordi det blir vanskelig å få øye på forskjellene mellom partiene. Innenfor den såkalte «retrenchment-litteraturen» i velferdsforskningen blir det

endog framholdt at tendensen til oppløsning av partipolitiske særtrekk forsterkes i en situasjon med redusert vekst og krav til sterkere prioriteringer. Ifølge Pierson (1998, 2001) bidrar velferdsstatens popularitet til at ingen partier ønsker å identifiseres med velferdspolitiske kutt. Nødvendige, men upopulære kostnadsdempende reformer blir derfor til gjennom strategier som depolitiserer ansvaret; gjennom politisk elitesamarbeid mellom opposisjon og posisjon eller ved å henvise til fagekspertise eller interessegrupper med sektorkompetanse.

De politiske partiene kan imidlertid omforme valenssaker til posisjonssaker ved å lansere motstridende virkemidler for å nå allment aksepterte mål – virkemidler som er avledet av og forsterker partiets profil. Norsk debatt om offentlig eller privat produksjon av velferdstjenester er et eksempel. At det offentlige har et omsorgsansvar for barn og andre grupper av omsorgstrengende, er en typisk valenssak. Partiene på venstre- og høyresiden klarer likevel å skille seg fra hverandre ved å formulere ulike standpunkter til hvordan tjenestene bør produseres. Lar det seg gjøre å identifisere posisjonssaker i spørsmål som omhandler inntektssikring? Dette spørsmålet skal vi vende tilbake til i diskusjonen av hypoteser for og funn fra de spørsmålene vi analyserer velgernes synspunkter på. Først skal vi vurdere de tre ESS-skisserte reformalternativene i lys av en norsk institusjonell kontekst.

Internasjonal reformdebatt i norsk kontekst

Presset mot de offentlige inntektssikringsordningene er ikke særnorsk. Europeiske velferdsstater varierer i utforming og omfang, men utfordringene de står overfor, er langt på vei de samme. Den demografiske utviklingen er lik. Og selv om fattigdommen øker i Norge, er den i internasjonal sammenheng fortsatt beskjeden. Koronapandemien har i flere land synliggjort grupper som faller utenfor den offentlige inntektssikringen. Avveiningene som beslutningsfatterne står overfor for å tilpasse inntektssikringsordningene til nye utfordringer, er de samme som da ordningene ble etablert. De handler grunnleggende om hvordan goder og byrder bør fordeles i samfunnet, og om balansen mellom en ønsket fordeling versus behovet for økonomisk effektivitet (Bay et al., 2015). Repertoaret av virkemidler er også langt på vei felles. Dette illustreres av de tre reformspørsmålene i ESS, som respondenter i ulike europeiske land ble bedt om å ta stilling til.

Implikasjonene av reformalternativene varierer imidlertid med hva slags velferdsstat de skal innføres i. For noen land vil de representere et brudd med gjeldende politikk, for andre kontinuitet. Ifølge institusjonell teori er handlingsrommet til politiske aktører begrenset av et lands politiske institusjoner og tradisjoner (Immergut & Anderson, 2007; Pierson, 2001). Politikken følger en opptrukket sti og justeres i henhold til denne. En enkel forklaring på såkalt stivhengighet er at det er både arbeids- og kostnadskrevende å snu om på etablerte institusjoner og ordninger. En mer sofistikert forklaring tilbys av Schmidt (2003). Hun framholder at etablerte institusjoner legger føringer på hvilke hensyn som løftes fram i den politiske debatten: «defining the repertoire of more or less acceptable (and expectable) discursive interactions» (s. 319, 2003). Ut fra perspektivet om stivhengighet er det grunn til å forvente at velgernes reaksjoner på de skisserte reformalternativene er påvirket av innretningen på eget lands politikk for inntektssikring og velferd.

Esping-Andersen (1990) skiller i boken *The Three Worlds of Welfare Capitalism* mellom tre velferdsregimer i den vestlige verden: det sosialdemokratiske (skandinaviske) regimet, preget av omfattende og universelle velferdsordninger, det liberale (angloamerikanske) regimet, preget av behovsprøvde og lave ytelser, og det konservative (kontinentaleuropeiske) regimet, hvor ytelser er betinget av tilknytning til og prestasjon på arbeidsmarkedet. I en tidlig fase ble det norske inntektssikringsystemet utformet etter inspirasjon fra både Tysk-

land og England (Kuhnle, 2001). Tyskland hadde på slutten av 1800-tallet innført tvangs-forsikring mot inntektsbortfall for industriarbeidere, mens England var et foregangsland i utviklingen av velferdsordninger som dekket hele befolkningen og et bredt spekter av sosiale risikoer. Dagens norske inntektssikringssystem kombinerer et universelt element (i dag lagt inn i alderspensjon, uførepensjon og arbeidsavklaringspenger) med et opptjeningsystem basert på yrkesdeltakelse og inntekt, samt behovsprøvd sosialhjelp til dem som ikke kan sørge for sitt livsopphold. Vi skal i det følgende – med utgangspunkt i ordlyden til de formulerte reformalternativene i ESS – vurdere konsekvenser av dem for norske forhold.

Forbeholde ytelser til dem med lavest inntekt

«Ville du være imot eller for at myndighetene bare ga sosiale ytelser og tjenester til folk med lavest inntekt, mens folk med middels og høy inntekt måtte klare seg selv?»

Om offentlige ytelser bør prioritere dem som har størst behov for støtte eller rettes mot hele befolkningen, er ett av velferdspolitikkenes mest grunnleggende temaer (Hatland, 1992). Et velferdssystem basert på behovsprøving blir begrunnet med at det er til fordel for de svakeste (Tullock, 1983). Omfordelingen fra dem som har mye til dem som har lite, blir sterkere når ressursene ikke skal fordeles på alle. Forsvaret for en universell velferdsstat framholder at selv om behovsprøving fungerer mer omfordelende «per unit of money spent» (Korpi, 1980, s. 304), bidrar den til å øke potten til fordeling fordi alle gis en interesse i ordningene. Ifølge Korpi og Palme (1998) forsterkes oppslutningen ytterligere når det, som i den skandinaviske modellen, kombineres universelle ytelser med inntektsgraderte trygdeordninger. Forklaringen legger vekt på egeninteressen til velgerne; når alle mottar i forhold til hva de har betalt inn, øker oppslutningen.

Det skisserte alternativet vil, om vi skal tolke det bokstavelig, innebære en radikal omlegging av den norske velferdsstaten i retning av et liberalt velferdsregime. Offentlige tjenester vil for flertallet opphøre å være gratis eller sterkt subsidiert, og inntektssikringen begrenses til et nedre sikkerhetsnett. Alternativet kan imidlertid også vurderes som en retning for *justering* av velferdsstaten, hvor flertallet av brukerne må bidra til en viss finansiering av sine tjenester og med en noe mindre sjenerøs inntektssikring for grupper med en trygg posisjon i arbeidslivet.

Mindre penger til dagpenger og mer til utdanning og opplæring

«Tenk deg at det er en fastsatt pengesum som kan brukes på å bekjempe arbeidsledighet. Ville du vært imot eller for at myndighetene brukte mer på utdanning og opplæring av de arbeidsledige og mindre til dagpenger?»

Spørsmålet relaterer seg til arbeidslinjen i velferdspolitikken. Norge har, som flere europeiske land, lagt om sin inntektssikring med sikte på å bringe personer som står utenfor, inn i arbeidsmarkedet (Bay et al., 2015, s. 31). Et sentralt virkemiddel er å knytte krav om aktivitet til tidligere «passive stønader». Norge har lang tradisjon for en aktiv arbeidsmarkedspolitik overfor arbeidsledige som mottar dagpenger. Det nye i arbeidslinjen er at den også omfatter helserelaterte ytelser (Aars & Andreassen, 2015). Til tross for omlegging av både ordninger og forvaltning har det vist seg vanskelig å nå de fastsatte målene. Sadeghi og Terum (2019, s. 338) mener at noe av forklaringen kan være at de ansatte i NAVs frontlinje ikke har relevant kompetanse for å håndtere det komplekse oppdraget som ligger i å forvalte ytelser og veilede mottakere med sikte på arbeid. Sysselsettingsutvalget peker på risikoen for arbeidsgivere knyttet til ansettelse av arbeidstakere med nedsatt arbeidsevne, og foreslår blant annet innføring av en arbeidsorientert uføretrygd hvor trygden dekker deler av inntek-

ten til arbeidstaker (NOU 2021: 2). Kritikere av arbeidslinjen hevder at den har svekket ordningenes liberale karakter av å være forsikringsordninger mot inntektsbortfall, og innført et mer paternalistisk offentlig ansvar for mottakerne (Molander & Torsvik, 2015). Aktivering diskuteres i offentlige dokumenter ofte som et alternativ til å skape insentiv for mottakerne til inntektsgivende arbeid gjennom å kutte i ytelsene. Dette alternativet står så langt svakt i hele det politiske miljøet i Norge (Hagelund, 2014).

Det skisserte reformalternativet er i tråd med rådende inntektssikringspolitikk, som det er bred partipolitisk enighet om. For dagpenger har det alltid vært knyttet krav om utdanning og opplæring til ytelsen, og etter hvert har de helserelaterte ytelsene konvergere mot dagpengeordningen. Det er også forslag både i Sysselsettingsutvalget og i Solberg-regjeringens stortingsmelding om utenforskap (Meld. St. 32 (2020–2021)) som peker mot at denne linjen blir forsterket.

Innføring av en grunninntekt for alle

«I enkelte land har det blitt foreslått å innføre en ordning med en grunninntekt for alle. Snart kommer jeg til å be deg om å si om du er imot etter for en slik ordning. Men først skal jeg gi deg litt mer informasjon. [...] En slik grunninntekt for alle omfatter følgende punkter:

- *Myndighetene utbetaler en månedlig sum til alle, som skal dekke grunnleggende levekostnader.*
- *Dette erstatter mange andre sosiale ytelser.*
- *Formålet er å garantere alle en viss minimumslevestandard.*
- *Alle mottar den samme summen, uansett om de er i arbeid eller ikke.*
- *En kan samtidig motta penger for arbeid eller andre kilder.*
- *Ordningen blir finansiert gjennom skatter.»*

Ideen om å gi alle innbyggere en grunninntekt, ofte kalt borgerlønn, ble lansert allerede på 1700-tallet av Thomas Paine, en engelsk intellektuell og revolusjonær. Borgerlønn har hatt prominente forsvarere opp gjennom tidene fra både venstre- og høyresiden i politikken (van Parijs & Vanderborght, 2017). Interessen for grunninntekt har i en rekke land blitt vitalisert under koronakrisen, som har synliggjort at det ordinære inntektssikringssystemet ikke fanger opp grupper med en omskiftelig tilknytning til arbeidsmarkedet (Eliassen & Omdal, 2019). I den internasjonale bevegelsen for grunninntekt omtales den som et frihetsprosjekt – frihet fra lønnsarbeid og tid til ikke-lønnede aktiviteter. Det har vært enkelte forsøk med grunninntekt i ulike land, men foreløpig er det ikke innført på permanent basis noe sted i Europa.

Innføring av grunninntekt er et radikalt alternativ for utvikling av den norske inntektssikringen. Ut fra den ESS-skisserte modellen vil de inntektsgraderte trygdeordningene erstattes med en lik ytelse til alle. Det er et åpent spørsmål hvilke konsekvenser en grunninntekt vil ha for inntektsfordelingen. Den kan ha en utjevne effekt ved at personer uten eller med usikker inntekt får en fast inntekt. Men den kan også føre til en oppblomstring av private ordninger for standardsikring, som kan skape økt ulikhet. I og med at grunninntekt gjør det mulig å velge bort inntektsgivende arbeid, vil den også være et brudd med arbeidslinjen. Men som for behovsprøvningsalternativet kan også dette vurderes som en retning for justering av inntektssikringen. Grunninntekt kan, som i et forsøksprosjekt i Finland (Kangas, 2019), rettes mot en gruppe av arbeidsløse (for eksempel ungdom), eller den kan på ulikt vis samordnes med det øvrige trygdesystemet.

Hypoteser

I problemstilling én spør vi om velgernes synspunkter er et utgangspunkt for endring eller kontinuitet av eksisterende politikk. Ut fra perspektivet om stivhengighet innenfor institusjonell teori er det grunn til å forvente at velgerne ønsker å videreføre hovedlinjene i inntektssikringspolitikken. Vi vil følgelig forvente lav tilslutning til økt behovsprøving og innføring av en grunninntekt og sterkest støtte til alternativet «bruke mer penger på utdanning». Forventningen er basert på teoriens generelle premiss om velgernes preferanser som stivhengige og teoriens vekt på elitens påvirkning av den politiske diskursen (jf. Schmidt, 2003). Verken den universelle velferdsstaten eller arbeidslinjen blir utfordret i norsk partipolitisk debatt (Pedersen & Kuhnle, 2017).

Problemstilling to handler om betydningen av det ideologiske innholdet i V/H-motsetningen for velgernes synspunkter. I tråd med resonnementet over og institusjonell teoris vekt på depolitisering av velferdspolitiske veivalg kan vi forvente at V/H-motsetningen ikke vil prege velgernes syn på noen av alternativene. Den norske politikken for inntektssikring blir ofte til gjennom trepartssamarbeidet i arbeidslivet og/eller som oppfølging av offentlige ekspertutvalg (Christensen & Holst, 2020). Partikonkurransen om inntektssikring er i liten grad preget av det ideologiske innholdet i V/H-motsetningen. Det kan føre til at heller ikke velgerne bruker tankeskjemaet for å gjøre seg opp en mening. Vi forventer imidlertid at depolitiseringsen særlig vil gjøre seg gjeldende i velgernes syn på dagpenger versus utdanning og opplæring. Arbeidslinjen er kanskje den mest typiske valenssaken i norsk politikk; ordskiftet handler ikke om målet om å få flere i arbeid, men om hvordan og hvorvidt vi lykkes med dette. I den grad det er uenighet blant velgerne her, forventer vi at den følger andre skillelinjer. Spørsmålet om behovsprøving er mer tvetydig. På den ene siden kan økt behovsprøving ha appell til utjevnings- og likhetsorienterte velgere fordi de svakeste prioriteres. På den andre siden kan alternativet framstå som et tiltak for å bygge ned velferdsstaten og dermed vekke motstand hos de venstreorienterte. Partiene på den politiske venstresiden forsvare gjerne den universelle velferdsstaten og argumenterer i liten grad for å «prioritere dem som trenger det mest». Dette taler for å forvente at behovsprøving vil ha større sympati blant velgere på høyresiden.

Spørsmålet om grunninntekt har i liten grad vært tematisert i den partipolitiske debatten om inntektssikring. Velgerne har ikke blitt eksponert for politisk informasjon om alternativet. Én forventning er at mangelen på signaler fra politisk hold gjør at de enten stiller seg nøytrale (svarer «vet ikke»), eller at de ikke forbinder problemstillingen med V/H-motsetningen. Motsatt kan mangelen på politiske signaler tenkes å føre til at de mer umiddelbart «konsulterer» sine grunnleggende orienteringer, og at velgernes syn her vil variere med V/H-verdier. Gitt det siste scenarioet kan det også formuleres motstridende hypoteser. En grunninntekt kan appellere sterkere til høyresiden, da den ivaretar et liberalt prinsipp om valgfrihet og svekker statens «paternalistiske grep» om borgerne. Men i og med at en grunninntekt er en utvidelse av statlig ansvar for innbyggernes velferd, vil den også kunne appellere sterkere til de venstreorienterte.

Når vi i denne studien undersøker betydningen av velgernes ideologiske orientering, baserer vi oss på en teoretisk forutsetning om at politiske verdier er internalisert på et tidlig tidspunkt i livsløpet, og derfor er frikoplede fra enkeltes kortsiktige, materielle interesser (jf. Inglehart, 1977; Sears et al., 1980). En motsatt teoretisk posisjon framholder at velgernes politiske holdninger og verdier grunner seg på snever egeninteresse (Mueller, 1989). Forutsetningen står som nevnt også sentralt i forsvaret for den skandinaviske modellen, der egeninteresse og ikke omfordelingsvilje blir anført som avgjørende for at middelklassen støtter opp under velferdsstaten. Det synes rimelig å anta at personer som står svakt på arbeidsmar-

kedet – gjennom lav utdanning, lav inntekt eller arbeidsledighet/uførhet – har felles objektive interesser overfor den offentlige inntektssikringen. Basert på tidligere forskning vil vi forvente at denne gruppen vil være mer tilbøyelig til å støtte behovsprøving (Svallfors, 2013). Vi vil også anta at tilslutningen til å stramme inn på dagpenger til fordel for utdanning og opplæring er mindre enn i øvrige deler av elektoratet, da dette kan ramme egen kjøpekraft. Det er derimot ikke gitt at tilslutningen til grunninntekt vil være sterkest blant de svake, i og med at en grunninntekt vil spre ressursene likt mellom ulike grupper, og ikke primært tilgodese de svakeste. For å ta hensyn til dette perspektivet og øke sannsynligheten for at en eventuell sammenheng vi finner mellom ideologisk orientering og synet på inntektssikring, ikke skyldes respondentenes egeninteresse, avslutter vi analysen med å kontrollere for sentrale indikatorer på sistnevnte i form av utdanning, inntekt og tilknytning til arbeidsmarkedet.

Operasjonaliseringer, utvalg og metode

Spørsmålene som ligger til grunn for de avhengige variablene, er gjengitt over. Variablene er kodet slik at høyere verdi betyr mer støtte til reformforslaget.

For å måle respondentenes ideologiske posisjon på V/H-aksen benytter vi fire spørsmål fra ESS. Tre av dem angår inntektsforskjeller: «Store inntektsforskjeller mellom folk er akseptabelt for å belønne talent og innsats på en skikkelig måte», «For at et samfunn skal være rettferdig, bør det være små forskjeller i folks levestandard», og «Regjeringen bør gjennomføre tiltak for å redusere inntektsforskjellene». Svaralternativene er svært enig, enig, verken enig eller uenig, uenig og svært uenig. De to første regner vi som mål for synet på likhet, og vi har kombinert dem i en indeks med skala fra 1 til 5 der høyere verdi innebærer mer støtte til at små forskjeller er ønskelig. Det siste spørsmålet bringer inn et nytt aspekt i form av oppfatningen om hvorvidt regjeringen har et ansvar for å redusere forskjeller, og vi regner den derfor for å måle synet på statlig intervensjon. Variabelen er med i analysen som en skala fra 1 til 5 der høyere verdi betyr større enighet med utsagnet. Respondenter som har svart «vet ikke» eller som nektet å svare, er plassert på midten av skalaen (gjelder 0,3–0,6 prosent av utvalget). Som et mer samlet mål på respondentenes tilhørighet langs V/H-motsetningen benytter vi selv plassering på V/H-aksen: «I politikken snakkes det iblant om venstresiden og høyresiden. [...] plasser deg selv på en skala der 0 står for venstresiden og 10 står for høyresiden.» Variabelen er inkludert som en skala fra 0 til 10 der vi har kodet om slik at høyere verdi betyr mer venstreorientert. Også her er respondenter med ubesvart (vet ikke / nekt) plassert på midten (gjelder 2,8 prosent av utvalget).

Når det gjelder egeninteressevariablene, er utdanning kodet som en 0–1-variabel, der verdien 0 omfatter respondenter med utdanning til og med videregående skole, og verdien 1 omfatter de med utdanning fra universitet eller høyskole. Husholdningsinntekt er delt inn i kvintiler og omgjort til dummyvariabler med høyeste kvintil som referanse. For ikke å miste respondenter hvor informasjon om inntekt mangler, har vi også med en dummy for ubesvart (gjelder 3,7 prosent av utvalget). Hovedaktivitet er inkludert som dummyvariabler med inntektsgivende arbeid som referanse, og resten av utvalget delt inn i kategoriene utdanning/militæret, arbeidsledig/syk/ufør, pensjonert, og hjemmeværende/annet. Vi kontrollerer også for kjønn; kvinne er gitt verdien 0 og mann 1.

Det ble intervjuet 1545 personer i Norge i ESS-runden i 2016. Av disse var 1479 18 år eller eldre, som utgjør utvalget i vår analyse. I hver av regresjonene holdes respondenter som har ubesvart på den aktuelle avhengige variabelen, utenfor analysen (gir n på henholdsvis 1454, 1451 og 1427).

Våre tre avhengige variabler befinner seg på ordinalnivå: Verdiene er ordnet i en bestemt

rekkefølge, men uten faste avstander mellom seg. Med ordinal avhengig variabel anbefales det gjerne å bruke en «ordered probit»-regresjon (Long & Freese, 2006), noe vi også har gjort for analysene i artikkelen. Det viste seg imidlertid å være tilnærmet identiske resultater mellom disse og lineære regresjoner når det gjelder hvilke variabler som slår signifikant ut, og vi har derfor valgt å presentere resultatene fra OLS-regresjonene ettersom OLS-koeffisienter er enklere å tolke (resultater fra OP-regresjonen er tilgjengelig ved forespørsel). Vi viser først sammenhengene mellom de avhengige variablene og de tre uavhengige variablene for V/H-orientering (bivariat og kontrollert for hverandre), deretter resultatene av en modell som også inkluderer egeninteressevariablene. I alle analysene bruker vi ESS' etterstratifiseringsvekt, som tar hensyn til forskjeller i utvelgningssannsynligheter for respondentene.

Analyseresultater

Kontinuitet eller endring?

Tabell 1 viser fordelingene for hele utvalget. Mønsteret gir sterk støtte til forventningen om tilslutning til gjeldende politikk. Hele 81 prosent sier de er for at myndighetene bør bruke mindre penger på dagpenger til de arbeidsledige og mer penger på utdanning og opplæring. Både behovsprøving og grunninntekt har svak tilslutning, henholdsvis 30 og 31 prosent. Vet ikke-andelen er noe høyere for grunninntekt, men utgjør likevel beskjedne 4 prosent. En studie av Roosma og van Oorschot (2020) har benyttet samme ESS-runde for å undersøke velgernes syn på grunninntekt i ulike land. De finner at tilslutningen er lavest i Norge. Totalt 56 prosent av alle respondentene i ESS-undersøkelsen støttet innføring av en grunninntekt, og i 20 land var tilslutningen over 45 prosent (s. 198). Deres studie bidrar også til å kaste lys over hva som kan forklare den lave tilslutningen i Norge. De finner at tilslutningen øker i land med høy fattigdomsrate og avtar i land som bruker mye ressurser på velferdsformål (s. 203). Resultatet tyder på at velgere i velutviklede velferdsstater ikke ser det samme behovet for en grunninntekt som velgere i land med lite velferd og mye fattigdom. Velgerskepsisen i den første gruppen av land kan også være uttrykk for et ønske om å bevare de ordningene som allerede er etablert.

Tabell 1. Velgernes syn på alternative forslag til omlegging av den offentlige inntektssikringen (prosentfordeling). ESS 2016

Ville du være imot eller for...	... at myndighetene bare ga sosiale ytelser og tjenester til folk med lavest inntekt, mens folk med middels og høy inntekt måtte klare seg selv?	... at myndighetene brukte mer på utdanning og opplæring av de arbeidsledige og mindre til dagpenger?	... å innføre en ordning med en grunninntekt for alle i Norge?
Sterkt imot	16	2	18
Imot	52	14	47
For	28	67	28
Sterkt for	2	14	3
Ubesvart (vet ikke / nekt)	2	2	4
Totalt	100	99	100
N	(1479)	(1479)	(1479)

Har velgernes venstre/høyre-orientering betydning?

Neste spørsmål er om støtten til forslagene varierer med respondentenes V/H-orientering. I tabell 2 (øvre halvdel) ser vi de bivariate sammenhengene mellom de tre målene for ideologisk posisjon og de tre reformforslagene. Fordi disse målene naturlig nok har sammenheng med hverandre (korrelasjonsmålet Pearsons r ligger på mellom 0,342 og 0,465, og koeffisientene er sterkt signifikante), har vi også gjort en analyse der alle tre er inkludert i samme regresjon for å se deres individuelle effekter, og hvor mye de til sammen forklarer av variasjonen i de avhengige variablene (tabell 2, nedre halvdel).

Personer som er for at regjeringen bør redusere inntektsforskjeller, har større tilbøyelighet til å støtte en omlegging av ytelsene mot de svakeste, mens de som ønsker seg små inntektsforskjeller, er noe mer skeptiske til å bruke mer penger på utdanning og opplæring og mindre på dagpenger til de arbeidsløse. Sterkest gjeldende gjør V/H-verdiene seg i synet på grunninntekt. Her har alle de tre uavhengige variablene signifikante effekter (også kontrollert for hverandre), og forklart varians er klart høyest. Venstreorienterte er mer sympatisk innstilt til grunninntekt enn høyreorienterte.

Tabell 2. Sammenheng mellom velgernes syn på alternative forslag til omlegging av den offentlige inntektssikringen og tre mål for ideologisk posisjon på V/H-aksen (OLS regresjonsanalyser, B-verdier). ESS 2016

	Ytelser kun til dem med lavest inntekt	Utdanning/opplæring heller enn dagpenger	Innføring av grunninntekt
BIVARIAT:			
Små inntektsforskjeller er ønskelig (indeks)	0,032	-0,076***	0,117***
Regjeringen bør redusere inntektsforskjeller	0,051**	-0,040*	0,089***
Selv plassering på V/H-skalaen (venstreorientering)	0,010	-0,002	0,041***
MULTIVARIAT:			
Små inntektsforskjeller er ønskelig (indeks)	0,001	-0,077**	0,062*
Regjeringen bør redusere inntektsforskjeller	0,049*	-0,020	0,047*
Selv plassering på V/H-skalaen (venstreorientering)	0,002	0,012	0,025*
Justert R ²	0,003	0,010	0,022
N	(1454)	(1451)	(1427)

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$

Alt i alt er effektene av verdiorientering relativt svake. Kan det også være slik at de effektene vi finner, kan forklares med egeninteresse, med andre ord at de forsvinner ved kontroll for respondentenes utdanningsnivå, inntekt og arbeidssituasjon?

Tabell 3 viser at dette ikke er tilfellet; målene for venstre/høyre-orientering beholder i stor grad sine effekter (selv om et par reduseres nok til å gå fra å være signifikante på 0,05 prosentnivå til 0,1 prosentnivå). Jevnt over forklarer også de fulle analysemodellene kun en beskjeden del av variasjonen i de tre avhengige variablene. Størst forklaringskraft har modellen for synet på grunninntekt, noe som i stor grad kan tilskrives at de tre V/H-variablene slår sterkest ut for dette spørsmålet.

Forklaringen på at egeninteresseindikatorerne betyr lite for sammenhengen mellom V/H-orientering og syn på reformforslagene, er at disse selv har beskjedne effekt. Det er imidlertid en tendens til at velgere i de to laveste inntektskvintilene støtter alternativet om å dreie ytelsene mot dem som har lavest inntekt, oftere enn de i høyeste kvintil, og en tendens til at de i høyeste kvintil i mindre grad enn andre støtter forslaget om å innføre en grunninntekt. Vi ser også at personer med høy utdanning oftere støtter forslaget om å prioritere utdanning/opplæring over dagpenger, og forslaget om å innføre grunninntekt, enn de med lav utdanning.

Tabell 3. Sammenheng mellom velgernes syn på alternative forslag til omlegging av den offentlige inntektssikringen og tre mål for ideologisk posisjon på V/H-aksen, kontrollert for kjønn, utdanning, inntekt og arbeidssituasjon (OLS-regresjonsanalyser, B-verdier). ESS 2016

	Ytelser kun til dem med lavest inntekt	Utdanning/opplæring heller enn dagpenger	Innføring av grunninntekt
Små inntektsforskjeller er ønskelig (indeks)	0,003	-0,080**	0,061*
Regjeringen bør redusere inntektsforskjeller	0,040□	-0,012	0,046*
Selv plassering på V/H-skalaen (venstreorientering)	0,003	0,010	0,019□
KONTROLLVARIABLER:			
Mann	0,051	-0,021	0,008
Høy utdanning	-0,011	0,065□	0,087*
Inntekt (ref.kat. 5 kvintil)			
4 kvintil	0,021	-0,071	0,213**
3 kvintil	-0,014	-0,076	0,217**
2 kvintil	0,123□	-0,092□	0,138*
1 kvintil	0,206**	-0,038	0,273***
missing på inntekt	0,020	-0,211*	0,112
Hovedaktivitet (ref.kat. inntektsgivende arbeid)			
I utdanning eller militæret	-0,089	0,058	0,022
Arbeidsledig, syk eller ufør	0,113	-0,056	0,080
Pensjonert	0,069	-0,049	-0,069
Hjemmeværende m.m.	0,094	-0,176□	0,035
Justert R ²	0,018	0,017	0,032
N	(1454)	(1451)	(1427)

*** p < 0,001, ** p < 0,01, * p < 0,05, □ p < 0,1

Diskusjon

I artikkelen har vi analysert norske velgernes syn på utviklingen av det offentlige inntektssikringssystemet. Studien er motivert av utfordringer systemet står overfor, knyttet til en aldrende befolkning, endringer på arbeidsmarkedet og økende fattigdom. Dette er utfordringer vi deler med andre utviklede velferdsstater, samtidig som innretningen på et lands velferdsordninger påvirker handlingsrommet. Norge har en universell og omfattende velferdsstat med gratis eller sterkt subsidierte sosiale tjenester, relativt sjenerøse trygdeordninger og sosialhjelp som økonomisk sikkerhetsnett (Øverbye, 2018). Det er bred partipolitisk enighet om hovedlinjene i den norske velferdsmodellen. Det har vært en viss diskusjon om hvorvidt det

er venstre- eller høyresiden som har æren for byggverket (Pedersen & Kuhnle, 2017, s. 220), men ingen partier argumenterer for å dekonstruere det. Skiftende regjeringer deler også en bekymring for vekst i utgifter og for en utvikling med mange «på trygd». Siden 1990-tallet har reformpolitikken bestått i å få flest mulig til å stå i arbeid. I senere år handler dette særlig om å begrense antallet på helserelaterte ytelser.

Analysen avdekker stor oppslutning blant velgerne om en universell velferdsstat og en arbeidslinje som knytter krav om arbeid og aktivitet til inntektssikringen. Et stort flertall er negative til å gå over til mer behovsprøving, og et enda større flertall sier seg enig i at det bør brukes mindre på dagpenger og mer på utdanning og opplæring. Velgernes preferanser er, slik de kommer til uttrykk her, et premiss for kontinuitet. Funnene støtter forutsetningen om velgerne som stivhengige i institusjonell teori. Velgerne ønsker mer av det samme; etablert politikk legger føringer på hvilke løsninger som framstår som hensiktsmessige. Vi har som premiss for studien lagt til grunn at påvirkningen mellom velgere og partier i politikktutforming er gjensidig. Pierson (1998) hevder om velgernes innflytelse på velferdspolitikken at velferdsstatens popularitet begrenser politikernes muligheter for å gjennomføre nødvendige, kostnadsdempende reformer. Populariteten tilskriver han alle dem som har en egeninteresse i ytelsene. Andersen anfører en annen forklaring i en studie av danske velgere (Andersen, 1992). Han konkluderer med at den brede støtten skyldes at velferdsstaten har blitt «a way of life» – en del av befolkningens kulturelle identitet og felles forståelse av det gode liv. Vi tror forklaringen er dekkende også for Norge. Den universelle velferdsstaten synes å ha etablert seg som en institusjon som velgere og politikere tar for gitt, på linje med demokratiske valg og en parlamentarisk styringsform. Det gjør det krevende å utvikle reformer som bryter med grunnleggende forutsetninger i modellen.

På den annen side har politikere et potensial for overtalelse gjennom sin politiske kommunikasjon; ved å lansere løsninger og argumentere for fordelene ved dem. Dette fordrer imidlertid en form for politisk entreprenørskap som ikke har vært dyrket fram innenfor inntektssikringspolitikken (Tidsskrift for velferdsforskning, lederartikkel, 2001). Politikktutforming følger et tradisjonelt depolitisert spor gjennom offentlige utvalg og forhandlinger med partene i arbeidslivet basert på premisset om å utvikle løsninger tilpasset den norske modellen for arbeid og velferd. Det er mye positivt ved en slik arbeidsform; den skaper tillit og eierskap blant arbeidslivets parter og bidrar til at politikken blir kunnskapsbasert. Samtidig kan den være et hinder for at partiene kommer opp med og lanserer nye og ukjente reformalternativer. Alternativet om innføring av en grunninntekt har for eksempel liten sjanse for å komme på dagsordenen i et slikt regime; en grunninntekt utfordrer arbeidslinjen og bryter med prinsippene for dagens inntektssikringsordninger.

Partipolitisk konsensus og depolitisert politikktutforming er nok også en viktig forklaring på at velgernes syn er lite farget av hvor de ideologisk befinner seg langs venstre/høyre-dimensjonen. Partiene kommuniserer ikke sin inntektssikringspolitikk gjennom venstre/høyre-aksen (for å anvende vokabularet til Fuchs og Klingemann). At vi likevel finner en sterkere sammenheng med venstre/høyre-verdiene og syn på grunninntekt, kan tolkes i samme retning. Temaet grunninntekt er fraværende på den inntektssikringspolitiske dagsordenen og har ikke rukket å bli depolitisert av den partipolitiske eliten. For velgere flest, som vi må anta ikke har inngående kjennskap til en slik ordning, blir det dermed nærliggende å vurdere alternativet i lys av sin ideologiske orientering.

Vi har allerede pekt på noen fordeler ved den partipolitiske konsensusen. I tillegg kan vi nevne at det bidrar til systemets stabilitet. Befolkningen må ha trygghet for at de rettighetene de er stilt i utsikt som medlem av Folketrygden, ikke salderes med til fordel for partipolitisk profilering. Men samtidig fører mangelen på en verdiforankret politisk debatt til at

viktige verdivalg forblir underkommunisert. Partiene bidrar ikke til å synliggjøre hva som velges bort, i de veivalgene som gjøres. Dette er verdivalg som henger sammen med det ideologiske innholdet i venstre/høyre-motsetningen, og som kunne gjøres gjenkjennelige gjennom denne, knyttet til overordnet syn på likhet og omfordeling, til syn på borgernes valgfrihet og offentlig paternalisme. Venstresiden kunne for eksempel trekke opp en debatt om det normativt lar seg forsvare å opprettholde sjenerøse ytelser til flertallet, framfor å omprioritere noe av ressursene for å bekjempe en tiltakende fattigdom. Høyresiden kunne bidra til en kritisk debatt av forholdet mellom en «paternalistisk» arbeidslinje versus bruk av økonomiske insentiver. Og framfor å neglisjere grunninntekt kunne høyre- og venstresidens partier konkurrere om hvem av dem som ideologisk har hevd på en slik løsning. Høyresiden kunne fronte sitt liberale grunnsyn om individets frihet og venstresiden sin omfordelingsorientering ved å fange opp de som i dag står uten inntektssikring. En mer verdibasert debatt impliserer ikke med nødvendighet en sterkere polarisering av inntektssikringspolitikken. Dagens system er allerede et kompromiss mellom ulike verdier. En synliggjøring av spenningene som ligger i inntektssikringspolitiske avveininger, kunne åpne for nye og/eller mer avklarte kompromisser.

Vi har omtalt inntektssikringen som en valenssak i norsk politikk. Valenssaker fører ifølge valgforskningen til at partikonkurransen dreies fra å handle om ulike mål for samfunnsutviklingen til å handle om hvilket parti som er best til å gjennomføre en politikk. En regjering som ikke oppfyller målene, byttes ut av misfornøyde velgere. Arbeidslinjen har imidlertid bidratt til å utviske det politiske ansvaret for inntektssikringen. Myndighetenes avhengighet av velferdsforvaltningen for å nå sine mål har økt. Det er langt på vei innsatsen, motivasjonen og kompetansen til frontlinjen som avgjør om vi får «flere i arbeid og færre på trygd». Og om velgerne er misfornøyde enten på egne vegne eller med resultatene totalt sett av arbeidet for å få flere i arbeid, retter de nok kritikken vel så mye mot NAV som mot dem som innehar det politiske ansvaret. Saksfeltet unndras partikonkurransen og den gjensidige dynamikken mellom velgere og partier i politikkkutforming og overlates langt på vei til forvaltningen.

Litteratur

- Andersen, J.G. (1992). Sources of welfare-state support in Denmark: self-interest or way of life? *International Journal of Sociology*, 22(4), 25–48. <https://doi.org/10.1080/15579336.1992.11770045>
- Bay, A-H., Hagelund, A. & Pedersen, A.W. (2015). Trygdepolitiske dilemmaer: Effektivitet versus fordeling. I A-H. Bay, A. Hagelund & A. Hatland (red.), *For mange på trygd? Velferdspolitiske spenninger* (s. 11–35). Cappelen Damm.
- Bay, A-H. & Hellevik, T. (2019). Politisk styring. I A-H. Bay, A. Hatland, T. Hellevik & L.I. Terum (red.), *Trygd i aktiveringsens tid* (s. 128–144). Gyldendal.
- Bay, A-H., Pedersen, A.W. & Saglie, J. (2009). Politikk og velferd. I A-H. Bay, A.W. Pedersen & J. Saglie (red.), *Når velferd blir politikk. Partier, organisasjoner og opinion* (s. 9–31). Abstrakt forlag.
- Bjørklund, T. (2005). Lokalvalget 2003. På ny et velferdsvalg. I J. Saglie & T. Bjørklund (red.), *Lokalvalg og lokalt selvstyre* (s. 42–56). Gyldendal.
- Christensen, J. & Holst, C. (2020). *Ekspertenes innvalg*. Universitetsforlaget.
- Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. Harper and Row.
- Eliassen, I. & Omdal, S.E. (2019). *Borgerlønn. Ideen som endrer spillet*. Res Publica.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Polity Press.
- Fuchs, D. & Klingemann, H-D. (1989). The Left-Right Schema. I M.K. Jennings & J.W. van Deth (red.), *Continuities in Political Action* (s. 203–234). Walter de Gruyter.
- Hagelund, A. (2014). *Sykefraværets politikk: trygdeordningen som ikke lot seg rikke?* Cappelen Damm.

- Hatland, A. (1992). *Til dem som trenger det mest? Økonomisk behovsprøving i norsk sosialpolitikk*. Universitetsforlaget.
- Immergut, E.M. & Anderson, K.M. (2007). Editors' introduction: the dynamics of pension politics. I E.M. Immergut, K.M. Anderson & I. Schulze (red.), *The Handbook of West European Pension Politics* (s. 1–45). Oxford University Press.
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among the Western Publics*. Princeton University Press.
- Kangas, O. (2019). *First results from the Finnish basic income experiment* (ESPN Flash Report 2019/17). European Commission.
- Kitschelt, H. (2001). Partisan competition and welfare state retrenchment: when do politicians choose unpopular policies? I P. Pierson (red.), *The New Politics of the Welfare State* (s. 265–302). Oxford University Press.
- Knutsen, O. (1985). *Politiske verdier, konfliktlinjer og ideologi – den norske politiske kulturen i komparativt perspektiv* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.
- Korpi, W. (1980). Social policy and distributional conflict in the capitalist democracies. A preliminary comparative framework. *West European Politics*, 3(3), 296–316. <https://doi.org/10.1080/01402388008424288>
- Korpi, W. & Palme, J. (1998). The paradox of redistribution and strategies of equality: welfare state institutions, inequality, and poverty in the Western countries. *American Sociological Review*, 63(5), 661–687. <https://doi.org/10.2307/2657333>
- Kuhnle, S. (2001). *Den skandinaviske velferdsstat i det globale konkurransesamfunn*. Høyskoleforlaget.
- Kuhnle, S. & Ervik, R. (2018). Velferdsstatens politiske grunnlag. I A. Hatland, S. Kuhnle & T.I. Romøren (red.), *Den norske velferdsstaten* (5. utg., s. 41–69). Gyldendal.
- Langsæther, P.E. (2021). Politiske klasseforskjeller i Norge. Arbeiderklassens stemmegivning og politiske holdninger. I J. Ljunggren & M. Nordli Hansen (red.), *Arbeiderklassen* (s. 371–388). Cappelen Damm.
- Lau, R.R. & Sears, D.O. (1986). Social cognition and political cognition: the past, the present, and the future. I R.R. Lau & D.O. Sears (red.), *Political Cognition* (s. 347–405). Lawrence Erlbaum Associates.
- Lipset, S.M. & Rokkan, S. (red.) (1967). *Party systems and voter alignments*. Free Press.
- Long, J.S. & Freese, J. (2006). *Regression models for categorical dependent variables using stata*. Stata Press.
- Meld. St. 32 (2020–2021). *Ingen utenfor – En helhetlig politikk for å inkludere flere i arbeids- og samfunnsliv*. Arbeids- og sosialdepartementet.
- Molander, A. & Torsvik, G. (2015). Kan tvungen aktivisering forsvares? I A-H. Bay, A. Hagelund & A. Hatland (red.), *For mange på trygd? Velferdspolitiske spenninger* (s. 38–61). Cappelen Damm.
- Mueller, D.C. (1989). *Public Choice II*. Cambridge University Press.
- Narud, H.M. & Valen, H. (2001). *Demokrati og ansvar*. Cappelen Damm.
- NOU 2021: 2. *Kompetanse, aktivitet og inntektssikring. Tiltak for økt sysselsetting*. Arbeids- og sosialdepartementet.
- Otjes, S. (2018). What's left of the left-right-dimension? Why the economic policy positions of Europeans do not fit the left-right dimension. *Social Indicators Research*, 136, 645–662. <https://doi.org/10.1007/s11205-017-1575-7>
- Pedersen, A.W. & Kuhnle, S. (2017). The Nordic welfare state model. I O. Knutsen (red.), *The Nordic models in political science. challenged, but still viable?* (s. 219–238). Fagbokforlaget.
- Pierson, P. (1998). Irresistible forces, immovable objects: post-industrial welfare states confront permanent austerity. *Journal of European Public Policy*, 5(4), 539–560. <https://doi.org/10.1080/13501769880000011>

- Pierson, P. (2001). Coping with permanent austerity: welfare state restructuring in affluent democracies. I P. Pierson (red.), *The new politics of the welfare State* (s. 410–456). Oxford University Press.
- Rokkan, S. (1970). *Citizens, elections, parties*. Universitetsforlaget.
- Roosma, F. & van Oorschot, W. (2020). Public opinion on basic income: mapping European support for a radical alternative for welfare provision. *Journal of European Social Policy*, 30(2), 190–205. <https://doi.org/10.1177/0958928719882827>
- Sadeghi, T. & Terum, L.I. (2019). Kompetanse. I A-H. Bay, A. Hatland, T. Hellevik & L.I. Terum (red.), *Trygd i aktiveringens tid* (s. 325–346). Gyldendal.
- Schmidt, V.A. (2003). The boundaries of «bounded generalizations»: discourse as the missing factor in actor-centered institutionalism. I M. Renate & S. Wolfgang (red.), *Die Reformierbarkeit der Demokratie. Innovationen und Blockaden* (s. 318–350). Campus.
- Sears, D.O., Lau, R.R., Tyler, T.R. & Allen, H.M. Jr. (1980). Self-interest vs. symbolic politics in policy attitudes and presidential voting. *American Political Science Review*, 74(3), 670–684. <https://doi.org/10.2307/1958149>
- Sniderman, P.M., Brody, R.A. & Tetlock, P.E. (1991). Introduction: major themes. I P.M. Sniderman, R.A. Brody & P.E. Tetlock (red.), *Reasoning and Choice. Explorations in Political Psychology* (s. 1–13). Cambridge University Press.
- Stokes, D. (1992). Valence politics. I D. Kavanagh (red.), *Electoral Politics* (s. 141–164). Clarendon Press.
- Svallfors, S. (2013). Government quality, egalitarianism, and attitudes to taxes and social spending: a European comparison. *European Political Science Review*, 5(3), 363–380. <https://doi.org/10.1017/S175577391200015x>
- Tidsskrift for velferdsforskning* (2001). Innledning, 4(3), 151–152.
- Tullock, G. (1983). *Economics of income redistribution*. Kluwer-Nijhof.
- Van Parijs, P. & Vanderborght, Y. (2017). *Basic income. A radical proposal for a free society and a sane economy*. Harvard University Press.
- Zaller, J.R. (1992). *The nature and origins of mass opinion*. Cambridge University Press.
- Østerud, Ø. (2014). *Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse*. Universitetsforlaget.
- Øverbye, E. (2018). Er selektivisme bedre enn universalisme i velferdspolitikken? *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 2(1), 41–57. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2018-01-04>
- Aars, J. & Andreassen, T. (2015). *Den store reformen. Da NAV ble til*. Universitetsforlaget.